

A REVIEW OF THE POLITICAL CHARACTERIZATION OF CLIMATE CHANGE

Harun Bora Tunç*
Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Isparta, Türkiye

Tunahan Çınar
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Orman Fakültesi,
Isparta, Türkiye

*İletişim yazarı: harunbora85@gmail.com

Abstract: Climate change is seen by many as an ecological phenomenon. However, the situation is not only an ecological phenomenon. Because climate change is not only seen in a region, so it is a global problem. Especially after the industrial revolution, the increase of air pollution and the most important role of mankind in this pollution has led to the formation of certain policies among countries. With these policies, renewed economic activities and global management activities began to emerge. Countries have tried to prevent the global climate change problem in themselves, but they have not been able to solve these problems due to people's unresponsiveness. While this was the case, it was essential to conclude certain agreements between countries and to impose penalties. This political phenomenon, which is formed with the concerns of the next generation, continues to the present day through certain conferences and agreements. In this study, the reasons of the emergence of climate change in the political arena and why it emerged as an important situation were investigated.

Keywords: Climate change, politics, policies, economy

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SİYASİ NİTELİK KAZANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özet: İklim değişimi birçok kişi tarafından ekolojik bir olgu olarak görülmektedir. Ancak durum sadece ekolojik bir olgu olarak kalmamaktadır. Çünkü iklim değişimi sadece bir yöre veya bölgede görülmekte dolayısı ile küresel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sanayi devriminden sonra hava kirliliğinin artması ve bu kirlenmede en büyük rolü insanoğlunun oynaması ülkeler arasında belirli politikaların oluşmasına sebep olmuştur. Bu politikalar ile birlikte yenilenen iktisadi faaliyetler ve küresel yönetim faaliyetleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülkeler kendi içinde küresel iklim değişikliği sorununu önlemeye çalışmış ancak insanların tepkisizliğinden dolayı bu sorunları çözememişlerdir. Durum böyle iken ülkeler arasında belirli anlaşmaların yapılması ve cezaların uygulanması zaruri olarak ortaya çıkmıştır. Gelecek nesil kaygısı ile birlikte oluşan bu siyasi olgu belirli konferanslar ve anlaşmalar ile günümüze kadar devam etmektedir. Yapılmış olan bu çalışmada iklim değişiminin siyasi arenaya çıkışının ve neden bu kadar önemli bir durum olarak gün yüzüne çıktığının sebepleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, siyaset, politikalar, iktisat

1. GİRİŞ

İklim değişikliği ve küresel ısınma Nicholas Stern'in de 2008 yılında yapmış olduğu açıklamaya göre geçmişten günümüze dünya genelinde olabilecek en büyük piyasa başarısızlığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Engin, 2010:72). Bu piyasa başarısızlığından dolayı ise küresel anlamda şirketler ve ülkeler hem maddi olarak hem de ekolojik boyutta etkilenmektedir. İklim değişimi ve çevresel değişkenler neoklasik iktisat geleneği gereğince dışsallık kapsamında değerlendirilmektedir ancak insanoğlunun etkisi ile oluşan küresel ısınma diğer çevresel süreçlerden ve dışsallıktan daha farklı bir önem kazanmaktadır. İklim değişikliği ile birlikte oluşabilecek olumsuz sonuçların belirsizliğini koruması da diğer çevresel oluşabilecek etmenlerden ayırıcı, iktisadi ve kamu yönetimi anlamında zorlayıcı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirci, 2015:89).

Küresel ısınma, doğal ya da insan faaliyetleri neticesinde yeryüzünün ortalama sıcaklığının artması olarak tanımlanabilmektedir (Wu vd, 2016:21). İklim değişikliği doğal yollar ile oluşsa da insan faaliyetleri ile oluşan sera gazının etkisi önemli derecede fazladır. Özellikle endüstriyel üretim ile birlikte sera gazlarının salınımı artmış, kızıltesi ışıkların atmosferden çıkışı engellenerek sıcaklık artışının tahrip edici özellikleri zaman içerisinde gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Durum bu şekilde olumsuz yönde ilerlemeye başlamışken sera gazlarının atmosferden yok etmek için yönetsel ve iktisadi anlamda çalışmalarda başlatılmıştır (Mendelsohn ve Neumann, 2004:8).

Yönetsel anlamdaki ilk çalışmalardan birisi Hükümetler arası İklim Değişimi Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC)'dir. 1988 yılında kurulan bu kuruluş ekonomik, ekolojik ve insan faaliyetlerini incelemekte daha sonrasında ise raporlar yayınlayarak bir öngörü kazanmamızı sağlamaktadır. Örneğin IPCC'nin 2007

yılında yayınlamış olduğu raporda 18. yüzyıldan 2007 yılına kadar ortalama sıcaklığın 0.74 Co arttığı belirlenmiş ve küresel anlamda önemli bir sükseye yol açtığı görülmüştür. 2100 yılına kadar ise 1.8 – 4.0 Co sıcaklık artışının gerçekleşeceğini ön gören bu raporun iklim bilimciler tarafından yorumlanması oldukça endişe verici olmuştur (Solomon, 2007:1). Bu tür yönetsel faaliyetlerin ortaya çıkmasındaki neden ise (IPCC, 2007:12) tarafından şöyle açıklanmıştır. Ülkelerin iktisadi faaliyetleri doğrultusunda artan sera gazı emisyonu, atmosferde biriken sera gazı stoku doğrultusunda küresel ısınma ile birlikte iklim değişikliği ortaya çıkmıştır. Tüm bu sere gazlarının etkisinde insanoğlunun 3/4 'üne sebep olduğunu söylemek mümkündür. IPCC'nin 2007 yılında yapmış olduğu bu açıklamaya göre iktisadi faaliyetlerine devam eden ülkelerin kendilerine önlemler alarak bu faaliyetlere devam etmesi gerektiği ön görülmüştür. Çünkü yapılmış olan araştırmalar neticesinde küresel ısınmanın iklim değişikliğine dönüştüğü ve bu doğrultuda ise ekosistemde bozukluklar, ekstrem hava koşulları yüzünden buzulların erimesi gibi ekolojik bozulmaların yanında, sosyal sistemlerde de değişikliklerin görüldüğü belirlenmiştir (Bodansky, 2001:28).

Tüm bu sonuçların iktisadi faaliyetlerin dışında yönetsel anlamda da birçok değişikliğe yol açacağı açıktır. Örneğin gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelirlerinin genellikle tarımsal faaliyetlere dayanması iklim değişiminin etkilerinin daha fazla hissedilmesine bunun yanında ise tarımsal faaliyetlerinin bazılarının imkânsız hale geldiğini söylemek mümkündür. Bunun bir çıktısı olarak ise tarımsal faaliyetlerini yapmakta zorluk çeken kişiler göçe zorlanılmaktadır. Birleşmiş milletlerin yapmış olduğu açıklama ise bu durumu destekler nitelikte olmuş ve iklim değişimi ile bağlantılı olarak 500 milyondan fazla insanın yer değiştirdiğini öngörmüştür (Harvey, 2008:8).

Endüstriyel faaliyetlerle değişen iklim koşulları mülteci sorununu ortaya çıkarmış ve ülkeleri yeni yönetsel faaliyetler geliştirmeye zorunlu bırakmıştır. Bundan dolayı ise ülkeler vatandaşlarına bilinçlendirme politikaları üretmeye başlamış ancak duyarlılık oluşturma konusunda yetersiz kalmıştır (Lejano vd, 2013:64). Ülkelerin vatandaşlarının duyarlılıklarını geliştiremediğinden dolayı ülkeler iklim değişikliğiyle mücadele politikaları izlemeye başlamışlardır. Bundan dolayı ise batılı sistemde ve yaşam tarzlarında değişimler yapılması zorunlu kılınmıştır. Yapılan veya uygulanmaya çalışılan değişimler ile birlikte ülkedeki vatandaşların duyarlılıkları ve konuya bakış açıları günden güne değişmeye başlamıştır (Jerneck, 2014:21).

Uygulanan bu politikalar neticesinde ülkelerin bazıları bu uyum sürecine ayak uyduramamış iktisadi ve yönetsel faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bunun sonucundan ise ülkeler arasında iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak amacı ile siyasi sürtüşmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çıkan bu anlaşmazlıklar neticesinde dünyada iklimsel değişim ile birlikte yeni siyasi tartışmaların görüldüğünü söylemek mümkün olmuştur (Bluc,2015:228).

İklim değişiminin siyasi alanda da etkilerini göstermesi kimse tarafından beklenen bir olgu olmamasından dolayı siyasilerin bu konuya bakış açıları oldukça farklılık göstermekte ve bazı ülkeler bu konu hakkında henüz ne yapacağı hakkında politikalar üretememektedir. Durum bu

halde olduğundan dolayı siyasi alanda farklı çatışmalar olmakta ve çalışmalarına hız vermeleri için ülkelere baskılar yapılmaktadır. İklim değişiminin ehemmiyeti bu kadar yüksek seviyede iken siyasi olarak irdelemek her ülkenin asli görevi olarak görülmektedir. Yapılmış olan bu çalışmada da iklim değişikliğine bağlı olarak oluşan siyasi hareketliliklerin irdelemesi ve bu süreçler hakkında genel bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır.

2. ULUSLARARASI ALANDA KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ MESELESİNE BAKIŞ

18. yüzyılda gerçekleşen sanayi inkılabı sonrasında üretimin artmasıyla Avrupa'da bütün üretim araçları sürece katılmış ve birbirini tetikleyen göç, fabrikalaşma, şehirleşme en üst seviyelere kadar çıkarak var olan enerji kaynaklarının harcanmasına ve aynı zamanda enerji ihtiyacının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Söz konusu yıllar coğrafi keşiflerle yenedünyanın hemen hemen ortaya çıkması ve buradaki kaynakların da üretim için harcanmaya başladı dönemdir. Enerji ihtiyacının buralardan tedarik edilerek Avrupa'da kömür, petrol ve benzeri fosil yakıtlarla tedarik edilmesi sürecin hızlanmasını sağlarken durumun gerçek maliyeti ise ilerleyen yıllarda ortaya çıkmış ve etkisi hissedilecek derece kendini göstermiştir. Ormansızlaşma, kaynakların bilinçsizce kullanımı, sera gazı olarak bilinen karbondioksitin atmosferdeki yoğunluğunun artışı ve benzeri bileşenler küresel iklim değişikliğini beraberinde getirmiştir (Başoğlu, 2014:177).

1900'lü yılların ortasına kadar doğada, kapitalist üretim politikalarının etkisi daha çok bilim insanlarının ilgi gösterdiği bir alan olarak kalmış ancak bunun uluslararası anlamda varlığı, nedenleri ve sonuçları tam olarak anlaşılammıştır. 1970'lerden sonra Birleşmiş Milletler farkındalık oluşturmak maksadıyla ilmi ve siyasi çevrelerde çeşitli konferanslar düzenlemeye başlamıştır. 1980'lere kadar ulusal ve uluslararası gayretlerle kazandırılmaya çalışılan bu farkındalık kendine taraftar bulamamış, 80'lerden sonra ise genel çevre sorunları arasında iklim değişikliğinin önemi herkesçe anlaşılacak ilk gündem maddesi olmuştur. Bu yıllarda sorunun teşhisi konmuş, sebepleri anlaşılmiş ve artık çözüm olarak neler yapılabileceği üzerinde konuşulmaya başlanmıştır. Konu üzerindeki ilk çalışma matematikçi ve fizikçi Jean-Baptiste Joseph Fourier'in 1827'de kaleme aldığı yerküre ve atmosfer arasındaki sıcaklığı incelediği çalışmasıdır. Bir diğer çalışma ise fizikçi John Tyndall tarafından yapılmış ve bu çalışmada atmosferdeki karbondioksitin yerkürenin ısınmasında önemli etkenlerden olduğu öne sürülmüştür. Nobel Kimya Ödüllü, fiziksel kimya bilimin kurucularından Svante Arrhenius ise 1908 yılındaki öncü çalışmasında endüstriyel faaliyetlerle atmosferde yoğunluğu giderek sera gazının 2 katına çıkması durumunda yerkürenin sıcaklığının da buna bağlı olarak 5 ila 6 derece artacağını hesaplamıştır. Arrhenius, fosil yakıt kullanımının doğal çevreyi ve iklimi ne derece etkileyeceğini matematiksel açıdan hesaplayarak kendisinden sonraki iklim çalışmalarına ön ayak olmuştur. 1957 senesinde Amerika Birleşik Devletlerinin Hawaii'de atmosferdeki karbondioksit oranının devamlı olarak tetkik edilmek üzere bir gözlem, araştırma merkezinin oluşturulması, iklim çalışmaları açısından önemli bir gelişmedir. 1970'lerde ise iklim değişikliği konusunda yapılan iki çalışma konuyla ilgili farkındalığın artmasında ve

uluslararası alanda dünya ülkelerinin dikkatini çekmesi açısından oldukça önemlidir. Amerika Birleşik Devletlerinin kuzeydoğu kıyısında yer alan Massachusettes'te Kritik Çevre Sorunları Üzerine Bir Çalışma adlı toplantının sonuç raporunda endüstri devriminden sonra kapitalist üretim sürecinin neticesi olarak atmosferde artan sera gazının uzun dönemdeki sonuçları üzerinde durulmuştur. 1971 senesinde ise İsveç'in Wijk şehrinde düzenlenen İnsanoğlunun İklim Etkisi Üzerine Bir Çalışma başlıklı çalıştay sonunda atmosferdeki karbondioksit oranının yükselmesinde ve küresel soğumada hangi unsurların daha etkili olduğunu üzerinde durulmuş ancak fikir birliği oluşturulamadığı için konu hakkındaki çalışmaların zaman kaybetmeden artırılması konusunda anlaşılmıştır (Engin, 2010: 73-14).

1972'de Birleşmiş Milletler, Stockholm Konferansı olarak da bilinen Stockholm Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı ile çevre sorunları arasında önceliği teşkil ettiği fark edilen küresel iklim değişikliği sorununa dikkat çekmek amacıyla temsilcilerle kısa ve uzun vadede çözüm önerilerini münazara etmek üzere dünya ülkelerini İsveç'e davet etti. Bu toplantıda "tek bir dünyamız var" sloganı başlığında farklı fikirler dinlendi ve ortaya bir sonuç raporu çıkarıldı. Raporda çevre sorunlarının bütün dünya ülkelerini yakından ilgilendiren sorunlar olduğu, bu sorunların başında iklim değişikliği ve küresel ısınma geldiği, ülkelerin çevrenin korunması ve geliştirilmesi bilincinin halklarına benimsetmesi gerektiği ve onlarda oluşacak hassasiyete doğru yön vermek için düşünce paylaşımına gayret edileceği kabul edilmiştir. Doğal çevreyi insan merkezli ele alarak inceleyen ve 113 ülkeyi bir araya getirerek küresel anlamda çevre konusunu ilk defa ele alarak inceleyen konferansın sonuç bildirgesinde, çevre sorunları dünyayı yakından ilgilendiren ve küresel anlamda geleceği etkileyebilecek tesir bir sorun olarak kabul edilerek irdelenmiş, dünya ülkelerini ikaz eden bir özellik taşıyarak, sorunun bir dünya sorunu olduğu kabul edilmiş, Birleşmiş Milletler'in liderliğinde bütün ülkelerin kabul ettikleri üzere belirlenecek ve takip edilecek politikalara rehberlik edecek özellikleri taşıdığı, dünyada giderek artan insan sayısına bağlı olarak başta şehirleşme ve endüstri üretiminin doğal yaşamı tehdit ettiğine işaret edilerek bu konuda ülke idarecilerinin, halkların ve bireylerin sorumluluk taşıdığına vurgu yapılmıştır (Özcan, 2007: 764-765). Ekim 1985'te ise Avusturya'nın Karintiya Federal Devletinin ikinci büyük kenti Villach'ta Dünya İklim Programı adıyla toplanan uluslararası konferans Svante Arrhenius'tan sonraki ilk bilimsel verileri açıklayarak iklim değişikliğinin önemine vurgu yapmıştır. 20. yüzyılın son çeyrek dilimindeki değerler göz önünde bulundurularak yapılan gözlemler ışığında atmosferde yer alan karbondioksit ve benzeri sera gazlarının iki katına çıkması durumunda dünyadaki sıcaklığın 1,5 ila 4, derece artacağını öne süren sonuç raporu atmosferdeki sera gazının yalnızca karbondioksit dikkate alınarak ölçülemeyeceğini gözler önüne sermiş ve alınacak önlemler açısından iklim değişikliğine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Villach Konferansının amacı küresel iklim değişikliği ile ilgili elde edilen bulguları toplamak, bir araya getirmek ve sürecin bilimsel tanısını koymaktır. Villach'ın bir diğer önemi ise doğal çevrenin korunmasına yönelik ekonomik ve sosyal araştırmaların kapsamının genişletilmesi, krizin gelecekteki etkilerini düşürmek ya da tam anlamıyla ortadan kaldırmak üzere yeni çözüm önerileri sunmaktır. Villach'ta iklim değişikliği siyasal bir özellik

kazanmış ve devamında meseleye bu çerçeveden bakılmaya başlanmıştır. Nitekim konferansın yapıldığı yıllarda sera gazlarının ozon tabakasında ciddi hasara yol açtığı bilinmektedir. 1985 senesinde Viyana Sözleşmesi, 1987'de ise Montreal Protokolü ve aynı yıl yapılan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunca sunulan "Ortak Geleceğimiz" raporu Villach'ta sunulan değerlendirme ve önerilerin tekrarı mahiyetinde olmakla birlikte dünyada yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini bir kez daha hatırlatmıştır. Ortak Geleceğimiz adlı rapor Komisyon Başkanı ve Norveç'in ilk kadın Başbakanı Gro Harlem Brundtland'a sunulması, küresel iklim değişikliğinin siyasal nitelik kazanmasının ve sürecin giderek sanayileşmiş ülkeleri alanan kararları zorlamaya doğru yönelmesi gerektiğini göstermektedir. 1988 senesindeki Toronto Konferansı 48 ülkeden toplam 300 bilim insanıyla birlikte Birleşmiş Milletler temsilcileri ve birçok sivil toplum örgütünün katılımıyla gerçekleşmiştir. Toplantıda 2005 yılına kadar atmosferdeki karbondioksit oranını mevcut seviyeden beşte bir oranında aşağıya çekmek hedeflenmiş ve bu karar konferans, seminer ve çalıştaylarla devam eden süreçte alınan en ciddi nitelikteki karar olmuştur. Toronto'da ayrıca sera gazı salınımını engellemek için gerçekleştirilecek araştırma çalışmalarına ekonomik anlamda destek olma ve karbondioksit seviyesini aşağılara çekmek için emisyonlu yakıt tüketimini destekleme, nükleer enerji politikalarını yeniden inceleme kararı alınmıştır (Engin, 2010: 74-75).

Brezilya'da Rio de Janeiro Eyaletinin başkenti ve ülkenin en büyük ikinci şehri Rio'da düzenlenen konferans, Stockholm Konferansının neticesidir. Rio Konferansının temelleri, Stockholm'de atılmıştır. Rio'da işlenen başlıklara bakıldığında karşımıza beş madde çıkar. Bunlar, iklim değişikliği sözleşmesi, biyolojik çeşitlilik sözleşmesi, Rio deklarasyonu ve Gündem 21'dir. Konferans ile aynı yıl, 1992'de gerçekleştirilen Dünya Zirvesinde, ilerleyen yıllar sürdürülebilir kalkınma çağı olarak tanımlanmış ve bu karar da Rio Konferansının sonuçları arasında sayılmıştır. Ancak sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmadaki araç Rio'da belirlenen stratejilerin doğru biçimde uygulanması ve bunun için küresel ortaklığın geliştirilmesidir. Rio Konferansı da bu anlamda bir rehber niteliği taşımaktadır. Gündem 21 ise, Rio Konferansında çizilen yol haritasını takip etmek ve alınan kararların hayata geçirilmesine yardımcı olmak için ortaya atılmıştır. Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu uzun vadede kalkınma amacına hizmet için çevrenin korunmasına, ülkelerin bunun için müzakere ederek ortak eylem planı içerisinde hareket etmelerini, eşitlik ilkesine dayalı olarak paydaş ülkelerin sorumluluğu paylaşmalarını ön görmektedir. Devletler evrensel manada ekonomik kalkınma ve çevre koruma ödevini bütünlük ilkesine zarar vermeden uluslararası zeminde anlaşmalar vasıtasıyla gerçekleştirmelidirler. Rio Konferansı sosyal ve ekonomik anlamda çevrenin korunması ve belirlenen hedeflerin korunması üzerine kurulmuştur. Konferansta çevrenin korunması, geliştirilmesi ve bunun için oluşturulan işbirliğinin dengeli kalkınması, sürekliliğinin sağlanması amacıyla ticaret ve çevrenin birlikte düşünülerek uluslararası anlamda ortaklığın gelişme safesinde ilerleyen ülkelerin ekonomik ihtiyaçlarının giderilerek desteklenmesi yoluyla karşılanmasından bahsedilmektedir. Buna göre yoksulluk, çevre sorunlarının en büyük sebebidir. Konferansın gelişme amacına ilerleyen ülkelere yardım yapma amacı da budur çünkü yoksul birey, taşıma yoluyla getirilen besine bağlı

olacağından hem sanayi üretimine, hem de lojistik çalışmasına bağlı olarak ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yoksul ve kendi kendine yetmeyen bireyin ihtiyaçlarını karşılayacak besin değerlerinin üretim biçim de küresel iklim değişikliğine neden olmaktadır (Özcan, 2007: 766-765). 1992 senesinde Rio Konferansında gerçekleştirilen Yerküre Zirvesinde imzaya açılan konulardan biri de 1994 senesinde uygulamaya geçen İklim Değişikliği Sözleşmesidir. Sözleşme iklim değişimine neden olan atmosferde sera gazı salınımı seviyesini düşürmek ve bu amaçla sorumlulukların belirleneceği yeni bir eylem planı ortaya koymaktır. 1985 devlet ve dönemin adıyla Avrupa Topluluğuna üye devletlerin taraf olduğu sözleşmede imzası bulunan ülkelerin kendi iç meselelerinden kaynaklanan durumlar da göz önünde bulundurularak ve özel şartlar da dikkate alınmak suretiyle insan merkezli sera gazı salınımını azaltmak, iklim değişikliğini engellemek ve etkilerine mani olmak amacıyla muhtelif alanlarda her ülkeye ortak menfaatler doğrultusunda yükümlülükler verilmiştir. Amaçları arasında sera gazı salınımını 2000 yılına kadar 1990'lardaki seviyelere sabitlemektir ve sözleşme bu amaçla ek protokolde OECD ve bağımsızlıklarını kazanan eski Sovyet Devletleri dahil olmak üzere, gelişmekte olan ülkeleri teknolojik, ekonomik, teknik bilgi ve araştırma, geliştirme amacıyla yapılacak yatırımlarda desteklemeyi de ön görmektedir ancak üye ülkenin kendi iç meselelerinden kaynaklanan öncelikli kalkınma ve eylem planlamaları da dikkate aldığı için sözleşmeden doğan esas meselelerdeki yükümlülükleri OECD Ülkeleri olmak koşuluyla taraf ülkenin inisiyatifine bırakmıştır (TÜRKEŞ, 2001:2-3).

Rio Konferansının son on senelik değerlendirilmesi ve devamında kalkınma politikalarını tayin edici kararlar almak için 2002 yılında yeni bir çalışma başlatılmış ve 26 Ağustos ile 4 Eylül arasında Rio+10 olarak da bilinen zirve düzenlenmiştir. Bu zirvede amaç sürece katılan devletlerin sayısını arttırmak ve iklim değişikliği konusundaki farkındalığı dünya geneline yaymaktır çünkü Rio'da alınan kararlar devlet idarecilerinde karşılık bulmamış, doğal olarak halklar sürece dâhil olamamıştır. Bu amaç doğrultusunda Güney Afrika'da düzenlenen Johannesburg Zirvesine devlet temsilcilerinin yanı sıra sivil toplum örgütleri, özel kesim şirket patronları ve devlet organizasyonu dışında yer alan sivil hayatın başını çeken birçok oluşum davet edilmiştir. 1992'de Rio'da düzenlenen çalışmanın sonuç raporu, Johannesburg'daki çalışmanın temel zemini olarak belirlenmiştir. Burada da enerji kaynaklarının bilinçsizce kullanımının önüne geçilmesi, yaşamın sürekliliği için çevre konusundaki hassasiyetlerin artırılması, küresel anlamda biyolojik çeşitliliğin korunması gibi kararlar alınarak kalkınma stratejisi belirlenmiş ve 2005 senesine kadar alınan kararların başlatılması düşüncesi öne çıkmıştır (Özmehmet, 2008: 11).

3. 2000 SONRASI KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAKIŞ

1997 senesinde iklim değişikliğiyle ilgili olarak en çok bilinen Kyoto Protokolü 37 ülke ile birlikte Avrupa Birliğine taraf olan ülkeleri sözleşmeyle sorumluluğu paylaşmaya dair taahhütleri yerine getirmeye zorlamış ve sonuçları 2000 sonrasına kadar etki etmiştir. Sözleşmeye katılan ülkeler sera gazı salınımını azaltmayı ya da sınırlamayı taahhüt etmektedir. Bugün Kyoto Protokolüne Avrupa Birliği Üyesi

Ülkeleri dışında 183 ülke daha imza atmış ancak Amerika Birleşik Devletleri imzalamasına rağmen onaylamamıştır. Kapsamda yer alan ülkelerin çoğunluğu Afrika ya da Asya kıtasında yer almaktadır. 2005 senesinde resmî niteliği kavuşan Kyoto Protokolünün ilk taahhüt dönemi 2008-2012 yıllarını kapsar ve bu dönem içinde 1990 yılına göre sera gazı salınımının %5 azaltılması hedeflenmiştir (Berberoğlu, 2011:20).

2000 sonrasında iklim değişikliğini önlemeye yönelik çalışmalar arasında yer alan Kyoto Protokolü, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Mart ayında başlayıp Nisan'da sona eren Berlin Buyruğu'nun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki çalışmanın yasal metinlerince taraf ülkelerden Kyoto'da nihaî olarak yasal bir zemine razı olmaları beklenmiştir. Cook Adaları, Fiji, Kiribati, Mikronezya, Marshall Adaları, Nauru, Niue, Palau, Papua Yeni Gine, Samoa, Solomon Adaları, Tonga ve Vanuatu gibi küçük devletlerden müteşekkil Küçük Ada Devletler Birliğinin ek protokol önergesi 2005 senesinde kadar atmosferde sera gazı salınımını 1990 düzeyinin %20 aşağına çekmekti ancak Avrupa Birliği Üye Ülkeleri hedefi %15 aşağı çekmek olarak belirledi ve söz konusu yıla hedef azalma %7,5 oranında gerçekleşti. Avrupa Birliğinin önerisi protokole taraf birçok ülke tarafından makul görülerek kabul edilmiş ancak başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Japonya, Avustralya ve Kanada gibi gelişmiş ülkeler tarafından reddedilmiştir. Sonuç olarak taraf ülkeler 2008-2012 sorumluluk döneminde insan kaynaklı sera gazı salınımını 1990 yılı esas alınmak suretiyle %5 düşürmeyi taahhüt etmiş, ancak Avustralya %8, İzlanda %10, Norveç %4 arttırma hakkı elde etmiştir. Yeni Zelanda, Rusya Federasyonu ve Ukrayna ise mevcut düzeyde kalmayı kabul etmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinin sera gazı salınımını azaltma sorumluluğu ise 7 puan olarak belirlense bile Kyoto Protokolü Başkan Yardımcısı Al Gore, bu sorumluluğu ülkesinin çıkarlarına adına kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Aralık 1998'de Arjantin'in başkenti Buenos Aires'de gerçekleştirilen zirvede protokol sözleşmesini imzalamış ancak Çin ve Hindistan gibi sanayi alanında gelişmiş ülkelerin sözleşmeyle belirlenen yükümlülüklerle taraf olmadıkça kendi adına sorumluluğunu yerine getirmeyeceğini açıklamıştır. Avrupa Birliği ise olumsuzluklara rağmen üye ülkeler adına taahhüt ettiği 8 puan az sera gazı salınımı önerisinin arkasında durmuş ve bu anlamda sorumluluk bilinciyle hükümetleri çevreyi korumaya yönelik çalışmalar yapma konusunda yönlendirmiştir. Kyoto Protokolü, 1998 Buenos Aires'te yapılan görüşmelerle günümüzdeki niteliğine kavuşmuş ve uluslararası anlamda siyasal bir sorun olarak iklim değişikliği sorununun ele alınmasını sağlamıştır (Türkeş, 2001:3-4).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İçerisinde bulunduğumuz zaman dilimi insanlık tarihi açısından oldukça müstesna bir çağdır. Teknolojik gelişmeler, yaşam süresini uzatmaya yönelik çalışmalar ve asırlar boyunca toplumları ölümle imtihan eden hastalıkların ortada kaldırmaya yönelik tedavi bulma çabaları hem insan merkezli yaklaşımların ortaya çıkmasına vesile olmuş, devletleri de bu yönde kaynak oluşturmaya teşvik etmiştir. İnsanoğlunun bugün geldiği noktada muhakkak ki, 20. Yüzyıldaki muazzam gelişmelerin payı büyüktür, zira tarihî çalışmalar da söz konusu asra odaklanarak günümüze ışık

tutmaktadır. Bu dönem içinde dünya devletleri coğrafi keşifler sonunda kaynak arayışıyla sömürge yarışına girmiş, bloklara ayrılmış, stratejik ortaklıklar geliştirmiş, sanayi inkılabıyla üretimi hızlandırmış, aydınlanma yaşamış, iki dünya savaşı gerçekleştirmiş ve karşısında bulunduğu enkazın tahliyesi için yeniden huzur ve refahın temini için sorumluluklar üstlenmeye çalışmıştır. Yalnızca ikinci cihan harbinin Avrupa’da bulunan ormanların üçte ikisini tükettiği günümüzde bilinen bir gerçektir. Sanayi inkılabıyla başlayan süreç kapitalist sermayenin üretim çılgınlığıyla beraber krizleri doğurmuştur. Nitekim son dünya savaşının bitimiyle beraber barışın temini için “sosyal devlet” ilkesi demokrasi ülkelerinin vazgeçilmez prensiplerinden olmuştur. Bu türden gelişmelerin faturasının topluma ve devlet organizasyonu çıkmadığı ise 1900’lü yılların ortalarından itibaren anlaşılabilir.

Esasen meselenin adını koymaksızın buharın üretimdeki katkısının keşfiyle ortaya çıkan sanayi inkılabının gerçekleşmesinin ardından yapılan birkaç çalışma atmosferdeki sera gazı salınımının uzun vadedeki etkilerinden bahsetmiş ancak bu çalışmalar yeteri kadar dikkat çekmemiştir. Nitekim bu çalışmaları yapanlar da iklim değişikliği meselesinin yol açacağı sorunların boyutlarını tahayyül edememektedirler, atmosferdeki karbondioksit oranının artışının yerküredeki sıcaklığı arttıracağını kabul etmekle birlikte yaşanacak sorunların, çevre sorunları arasında birinci sıraya taşınacağı düşünülmektedir. Bu anlamdaki en önemli çalışma Svante Arrhenius’un sera gazı salınımının iki katına çıkması durumunda yerkürenin sıcaklığının 5 ila 6 derece yükseleceğini ortaya koyan 1908’deki çalışmasıdır. Bu çalışma kendisinden sonraki adımlara ön ayak olmuştur. 1970’lerde ise Massachusettes’te kritik çevre sorunları üzerine yapılan bir çalıştay, sera gazı salınımının doğal çevreye verdiği zararları üzerinde durulmuştur. 1972’de Birleşmiş Milletler’in Stockholm’deki iklim değişikliği hakkında dünya devletlerini ortak zemine çağırdığı toplantı ve sonucunda ortaya çıkan rapor ise meselenin uluslararası zemine çekilmesindeki en önemli adımdır. Bu toplantı katılımcı devletlerin sanayi çalışmalarının uzun dönemde yol açacağı sonuçları fark etmesinde ve bu noktada ortak bilinç oluşturmaları için ilk adım olmuştur. Ekim 1985’te düzenlenen Villach Konferansı ise hem sera gazı salınımının yerküreye zararlarında karbondioksitin esas alınmasının yanlışlığını ortaya koymuş, hem de Arrhenius’un matematiksel çalışmasını bir adım ileriye taşıyarak salınımın iki katına çıkmasını durumunda sıcaklığın 4 dereceye kadar artacağını ileri sürmüştür. Villach’tan sonra durumun ciddiyeti herkesin ilgisini çekecek bir mahiyete bürünmüş ve iklim değişikliği çalışmalarına olan ilgi artmıştır. Bu anlamda Stockholm’den sonra Rio ve ardından 2000’li yılların başına kadar sonuçlar doğuran Kyoto Protokolü, iklim değişikliğinin hem uluslararası anlamda farkındalığın oluşmasında, hem de sorunun siyasi zemine çekilmesinde birer basamaktır. Kyoto Protokolü, Rio ve Stockholm Konferanslarının neticesi olarak doğmuş ve nihayetinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sera gazı salınımını sözleşmeleri düşürmelerini taahhüt etmeye zorlamıştır. Bugün 181 ülkenin taraf olduğu protokol, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere sera gazı salınımını düşürme amacını taşımaktadır ve bu yönde çalışmalarını sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- BAŞOĞLU, Aykut, Küresel İklim Değişikliğinin Ekonomik Etkileri, 2014.
- BERBEROĞLU, Nursel, İklim Değişikliği: Post-Kyoto Müzakereleri ve Türkiye, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, sayı 33, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 2011
- BLIUC, A.-M., CRAIG M.G., EMMA F. T., GİRİŞ L., MARIETTE B., ROSE A. M., “Public Division About Climate Change Rooted in Conflicting Socio-political Identities”, NatureClimate Change, Volume: 5, p.226–229, 2015.
- BODANSKY, D., “The History of the Global Climate Change Regime”, U. Luterbacher - D.F. Sprinz (Eds) International Relations and Global Climate Change içinde, MIT Press, ss. 23-40, 2001.
- DEMİRCİ, M., Kentsel İklim Değişikliği Yönetişimi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (46), 75-100, 2015
- ENGİN, Billur, İklim Değişikliği ile Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Önemi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 2, sayfa 71-82, 2010.
- HARVEY, F., “The Heat is on”, Financial Times, December 2, ss. 6-9, 2008.
- JERNECK, A., “Searching for a Mobilizing Narrative on Climate Change”, Journal of Environment and Development, Volume: 23, Issue: 1, p.15-40, 2014.
- LEJANO, R. P., JOANA, T.-R., FİKRET B.”Climate and Narrative: Environmental Knowledge in Everyday Life”, Environmental Science and Policy, Volume: 31, Issue: 1, p.61-70, 2013.
- MENDELSON, R., NEUMANN, J. E. (Eds.), The Impact of Climate Change on the United States Economy, Cambridge University Press, 2004.
- ÖZCAN, Sezer, Küresel Konferanslar ve Çevre Sorunları: Çevre Kalkınma ve Etik Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme, sayfa 761-780, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 2007.
- ÖZMEHMET, Ecehan, Dünyada ve Türkiye Kalkınma Yaklaşımları, Journal of Yaşar University, Cilt 3, sayı 12, 2008.
- SOLOMON, S., IPCC: Climate Change The Physical Science Basis, In AGU Fall Meeting Abstracts, 2007.
- TÜRKEŞ, Murat, Küresel İklimin Korunması, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye, Tesiat Mühendisliği TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Süreli Teknik Yayın: 61: 14-29, 2001.
- WU, X., LU, Y., ZHOU, S., CHEN, L., XU, B., Impact Of Climate Change On Human Infectious Diseases: Empirical Evidence And Human Adaptation. Environment International, 86, 14-23, 2016.